

Pozycja ucznia zdolnego w szkole

Praca z uczniem uzdolnionym może budzić wiele problemów wychowawczo-dydaktycznych, zwłaszcza w warunkach szkolnych, ponieważ klasa składa się z uczniów o różnym poziomie zdolności i intelektu.

■ Paweł Pindera, Karolina Tomczyk

Zdolność można określić ...jako właściwość psychologiczną różniącą jednego człowieka od drugiego, jako łatwość odbierania i przetwarzania informacji o otaczającym świecie. Mówiąc o zdolnościach, mamy na myśli różnice indywidualne, które sprawiają, że przy danym zasobie wiedzy i sprawności oraz w takich samych warunkach zewnętrznych i przy równej motywacji niektórzy uczą się szybciej nowych rzeczy¹.

Praca z uczniami zdolnymi może dostarczać nauczycielowi wielu przygód intelektualnych ale także i różnych trudności. Uczniowie zdolni mają często obszerną wiedzę, znacznie wykraczającą poza ramy szkolnych programów nauczania. Dlatego też niejeden nauczyciel czuje się zagrożony, mając świadomość, że nie na wszystkie pytania ucznia potrafi od razu odpowiedzieć. Uczniowie zdolni zmuszają nauczyciela do ciągłego samokształcenia, gdyż wymagają od niego znacznie więcej informacji niż zawiera podręcznik szkolny.

Tylko kompetentny nauczyciel może wykształcić kompetentnego ucznia².

W założeniach praca z uczniem zdolnym ma na celu dalsze rozwijanie zdolności i uzdolnień. Są to działania nastawiające na szybszy rozwój uczniów zdolnych, wyposażenie ich w większy zakres wiedzy; umożliwienie im uzyskania wiedzy o wyższym poziomie trudności zgodnie z poziomem ich rozwoju intelektualnego, poziomem zdolności i uzdolnień; kształtowanie u uczniów myślenia twórczego i rozwijania oryginalności³.

Badania

Badania przeprowadzono w latach 2008–2009 i objęto 100 uczniów zdolnych z klas I–III losowo wybranych szkół podstawowych w województwie łódzkim. W grupie tej było 45% chłopców i 55% dziewcząt. Badaniami objęto również rodziców uczniów zdolnych (ojciec, matka) w liczbie 100. Wiek badanych rodziców przedstawia się następują-

¹ R. E. Bernacka, *Zdolność a uzdolnienia*, „Wychowawca” 2006 nr 1.

² B. Krzywdą, *Uczeń zdolny – dobrodziejstwo czy problem*, „Edukacja i Dialog” 2004, s. 52.

³ T. Lewowicki, *Kształcenie uczniów zdolnych*, Warszawa 1980, WSiP, s. 57.

co: do 30 lat – 10%; do 40 lat – 40% i powyżej 40 lat – 50%. Natomiast wykształcenie rodziców to: wyższe – 30%; średnie – 40%; zasadnicze zawodowe – 20%; podstawowe – 10%.

W badaniach wzięło także udział dziesięciu nauczycieli uczących w klasach I–III. Wiek badanych nauczycieli jest następujący: do 35 lat – 12%; 36–40 lat – 26%; powyżej 40 lat – 62% badanych. Wszyscy nauczyciele mają wykształcenie wyższe magisterskie z przygotowaniem pedagogicznym. Staż pracy nauczycieli: do 10 lat – 12%; 11–15 lat – 12%; powyżej 15 lat stażu posiada 76% badanych nauczycieli.

Większość badanych uczniów zdolnych (90% badanych) wychowuje się w rodzinie pełnej. Większość też (58% badanych) określiła sytuację materialną jako dobrą. Bardzo dobrą sytuację ma 12% badanych, a trudną 5% badanych uczniów.

Zadbania i schludni

Badania wykazały, że większość uczniów (75% badanych) ma dobre warunki domowe do nauki, a więc posiada swój pokój wyposażony w odpowiedni sprzęt, biurko. 5% badanych uczniów nie ma takich warunków i nie posiada niezbędnych pomocy: podręczników, zeszytów, przyborów szkolnych.

Interesujące było pytanie skierowane do nauczycieli na temat wyglądu zewnętrznego uczniów zdolnych. Okazuje się, że w opinii 95% badanych nauczycieli uczniowie są zadbania, dobrze ubrani i schludni.

Badani respondenci (uczniowie i ich rodzice) wypowiedzieli się na temat posiadania kolegów i koleżanek przez uczniów zdolnych. 75% badanych uczniów stwierdziło, że ma wielu dobrych kolegów i koleżanek, także 85% badanych rodziców potwierdziło posiadanie koleżanek i kolegów przez ich dzieci.

Z badań wynika, że 70% uczniów zdolnych ocenia swoją atrakcyjność interpersonalną jako wysoką, twierdząc, że są lubiani przez większość uczniów z klasy. 5% badanych uczniów zdolnych uważa, że przez innych nie jest lubiana – inni uczniowie z klasy odtrącają ich.

Praca w grupie

Według badań większość uczniów zdolnych (92%) ma pozytywny stosunek do pozostałych kolegów i koleżanek. Jednak na przykład na swoje urodziny zaprosiłoby wszystkich z klasy tylko 22% badanych uczniów zdolnych. 70% badanych uczniów zdolnych przyjaźni się z kilkoma wybranymi osobami z klasy i tylko te osoby zaprosiłoby do swojego domu na imprezę.

Ciekawe było też pytanie dotyczące reakcji rówieśników z klasy na wspólną pracę w grupie. 80% badanych uczniów zdolnych stwierdziło, że kiedy w czasie zajęć następuje podział na grupy, zawsze kilka osób chętnie tworzy z nimi grupę. W przypadku 5% badanych uczniów zdarzyły się sytuacje, kiedy nikt z klasy nie chciał przyjąć ich do swojej grupy.

Kolejne pytanie dotyczyło zachowania ucznia zdolnego w stosunku do rówieśników w czasie pracy w grupach. 40% badanych stwierdziło, że boi się proponować swoje pomysły, gdyż i tak nikt nie posłucha propozycji, 40% badanych nie ma problemu, jeżeli chodzi o współpracę w grupie. Natomiast 20% badanych uczniów przyznała się, że zwykle pracuje samodzielnie, pomimo że są przydzieleni do określonej grupy.

Uczniowie również odpowiedzieli na pytanie dotyczące ich stosunku do problemów rówieśników. Większość badanych (95%) uczniów zdolnych stara się w każdej sytuacji pomagać innym. Pomimo że uczniowie zdolni pomagają swoim rówieśnikom, inaczej wygląda sytuacja w przypadku rywalizacji o oceny. 80% badanych stwierdziło, że jest im przykro, jeżeli rówieśnicy dostają złe oceny. 15% badanych odpowiedziało, że sprawia im przyjemność, gdy inni otrzymują gorsze oceny, a 5% badanych nie zwraca uwagi na oceny innych koleżanek i kolegów.

W przypadku gdy uczeń zdolny ma różne kłopoty, to okazuje się, że rówieśnicy starają się mu pomóc (90% wypowiedzi badanych uczniów).

Wartościowy i interesujący

Badani nauczyciele wypowiedzieli się na temat zachowania innych uczniów w sto-

sunku do uczniów zdolnych. Okazuje się, że uczeń zdolny jest postrzegany jako wartościowy i interesujący (30% wypowiedzi badanych nauczycieli); inni chętnie z uczniem zdolnym współpracują (25% wypowiedzi nauczycieli); ucznia zdolnego wybierają do pełnienia różnych funkcji w klasie i w szkole (15% wypowiedzi badanych nauczycieli), inni są dumni z osiągnięć ucznia zdolnego (15% wypowiedzi nauczycieli); uczeń zdolny jest postrzegany jako wzór do naśladowania (10% wypowiedzi badanych nauczycieli).

Z kolei do negatywnych zachowań badani nauczyciele zaliczyli: inni skarżą się na ucznia zdolnego (30% wypowiedzi nauczycieli); inni przejawiają dystans do ucznia zdolnego (35% wypowiedzi); w klasie nie powierzają żadnych zadań do wykonania (20% wypowiedzi); nikt nie chce z uczniem zdolnym siedzieć w jednej ławce (5% wypowiedzi nauczycieli).

Natomiast badani rodzice wypowiedzieli się na temat stosunku ich dzieci do szkoły: 80% badanych rodziców stwierdziło, że ich dziecko bardzo chętnie chodzi do szkoły, 15% badanych rodziców odpowiedziało, że ich dziecko chętnie uczęszcza do szkoły, jednak zdarzają się sytuacje, kiedy nie chce iść do szkoły z różnych powodów. Jedynie w opinii 5% badanych rodziców ich dziecko niechętnie chodzi do szkoły. Rodzice wymienili też powody niechęci uczęszczania ich dziecka do szkoły. Powody to: dziecko skarży się na zachowania agresywne ze strony rówieśników (45% wypowiedzi rodziców); dziecko nudzi się w szkole (25% wypowiedzi rodziców); dziecko skarży się na niewłaściwy stosunek nauczyciela wychowawcy do niego (15% wypowiedzi badanych rodziców), inne: chęć zostania w domu z rodzicami, więcej czasu wolnego, pospać (15% wypowiedzi rodziców).

Zdobyć akceptację

Pozycja, jaką zajmuje uczeń w klasie szkolnej, wpływa na jego rozwój, decyduje o stosunku do innych uczniów – rówieśników, do obowiązków szkolnych, aktywizuje do dalszej pracy.

Przynależność do grupy, jaką jest klasa szkolna, umożliwia uczniowi zaspokojenie podstawowych potrzeb psychicznych. Od pierwszych dni nauki dziecko uczy się współżycia z rówieśnikami. Samopoczucie ucznia zależy od tego, jakie panują stosunki między nim a koleżankami i kolegami. Ważna też jest wysoka pozycja wśród rówieśników. Niewiele jest jednak uczniów, którzy posiadają cechy pozwalające na zdobycie odpowiedniej, dobrej pozycji wśród koleżanek i kolegów. Niektóre dzieci nawiązują kontakty z rówieśnikami bez problemu, mają łatwość włączania się do wspólnych zabaw, wypracowując odpowiednią dobrą pozycję wśród innych. Lecz jest też sporo uczniów, którzy kontakty z kolegami i koleżankami nawiązują z dużym trudem.

Aby dziecko dobrze czuło się w szkole, wśród rówieśników musi zdobyć ich akceptację. Jednak nie wszyscy uczniowie od razu zdobywają akceptację wśród innych uczniów. Niektórym udaje się od razu zdobyć uznanie wśród rówieśników, bez trudu też nawiązują nowe znajomości. Są jednak tacy uczniowie, dla których zdobycie akceptacji nie jest rzeczą prostą. Są oni odrzuceni przez rówieśników ze względu na osobowość, wyróżniające się osiągnięcia w nauce.

Duże znaczenie w kształtowaniu się struktury grupowej odgrywa nauczyciel wychowawca. Każdy wychowawca powinien dążyć do poznania uczniów. Dobra orientacja w zakresie procesów społecznych zachodzących w klasie pozwoli na przekształcanie zbiorowości klasowej w wartościową grupę uczniów, realizującą odpowiednie wzory postępowania i współżycia grupowego.